

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Філологічний факультет
Кафедра української мови

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи

В. М. Хмарський
проф. В. М. Хмарський

_____ 2020 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Основи лінгвоконфліктології

Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)

Спеціальність: 035 Філологія

Розробник: **Форманова Світлана Вікторівна, доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови**

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри української мови

Протокол № 1 від “27” серпня 2020 року

Завідувач кафедри

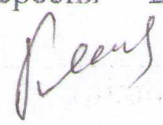

(підпис)

проф. Т. Ю. Ковалевська
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) філологічного факультету:

Протокол № 1 від “8” вересня 2020 року

Голова НМК

(підпис)

Н. В. Кондратенко
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Навчальна програма вибіркової дисципліни «**Основи лінгвоконфліктології**» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії спеціальності 035 Філологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є актуальні стратегії і тактики конфліктогенних дискурсів.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Викладається на першому році навчання (2-й семестр).

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

Змістовий модуль 1. Поняття і структура конфлікту. Конфлікт як феномен мовлення.

Змістовий модуль 2. Мовленнєвий конфлікт як вид правопорушень. Інвективне функціонування мови.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи лінгвоконфліктології» є висвітлення основних питань лінгвоконфліктології, її специфіки в удосконаленні професійної підготовки доктора філософії.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи лінгвоконфліктології» є такі:

- 1) знайомство з конфліктною природою мови й її використанням мовцями для реалізації інвективної й маніпулятивної функції (введення в оману, образа, погроза, дискредитація);
- 2) поглиблення знань аспірантів про природу й сутність конфлікту, його властивостей;
- 3) дати уявлення про сутність і характер конфліктної інтеракції адресанта й адресата й про наслідки такої взаємодії.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів таких **компетентностей**:

а) загальні компетентності (ЗК):

ЗК-2. Здатність до пошуку, систематизації та критичного аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-3. Здатність планувати й здійснювати комплексні дослідження, зокрема і в міждисциплінарних галузях, на основі системного наукового світогляду із застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК-5. Усвідомлення необхідності та дотримання норм наукової етики.

б) спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК-4. Здатність розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі філології на основі розуміння їх природи, чинників впливу, тенденцій розвитку із використанням теоретичних і експериментальних методів.

СК-6. Здатність планувати й організовувати професійну і науково-інноваційну діяльність у галузі філології, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів.

Програмні результати навчання.

ПРН-2. Знати основні класичні та новітні філологічні концепції, фундаментальні праці конкретної філологічної спеціалізації, глибоко розуміти теоретичні й практичні проблеми в галузі дослідження.

ПРН-4. Обирати адекватну предмету філологічного дослідження методологію, запроваджувати сучасні методи наукових досліджень для розв'язання широкого кола проблем і завдань у галузі філології.

ПРН-5. Дотримуватись норм наукової етики при здійсненні науково-інноваційної діяльності та проведенні власного дослідження.

ПРН-6. Планувати, ініціювати й здійснювати розробку дослідницько-інноваційних проектів, організовувати роботу дослідницьких колективів.

ПРН-8. Використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній науково-інноваційній діяльності.

ПРН-12. Реалізовувати стратегії дослідницького самовдосконалення та обирати засоби саморозвитку.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Поняття і структура конфлікту. Конфлікт як феномен мовлення.

Тема 1. Предмет, завдання, історія лінгвоконфліктології. Лінгвоконфліктологія як нова самостійна галузь сучасної лінгвістики. Предмет, об'єкт, завдання дисципліни. Коротка історія та сучасний стан лінгвістичної конфліктології.

Тема 2. Поняття і структура конфлікту. Конфлікт як міждисциплінарна проблема. Ознаки конфлікту. Класифікація конфліктів: внутрішньо особисті та соціальні. Специфіка міжгрупових конфліктів і механізми їх виникнення. Конфлікти в різних сферах суспільного життя. Внутрішньодержавні конфлікти, що виникають на етнонаціональному рівні.

Тема 3. Конфлікт як феномен мовлення. Онтологічна сутність конфліктності. Поняття «конфлікт», «конфліктність», «мовленнєвий конфлікт», «комунікативний конфлікт», «конфлікт інтерпретацій».

Тема 4. Конфліктогенність мови як об'єкт лінгвістичного дослідження. Мова і мовлення як джерело конфліктних ситуацій. Мовні норми та їхні порушення. Поняття мовно-мовленнєвої толерантності.

Змістовий модуль 2. Мовленнєвий конфлікт як вид правопорушень.

Інвективне функціонування мови.

Тема 5. Мовленнєвий конфлікт як вид правопорушення. Поняття мовного права і мовленнєвого правопорушення. Основні закони, що регулюють мовні

та мовленнєві конфлікти. Типологія мовно-мовленнєвих конфліктів. Поняття інвективи, лайки, образи, матюка, інвективного функціонування мови.

Тема 6. Юрислінгвістика і лінгвоконфліктологія. Лінгвістична експертиза текстів, пов'язаних із мовленнєвими конфліктами. Юридична регламентація мовленнєвих конфліктів. Лінгвістичні ознаки образи. Лінгвістичні ознаки наклепу.

Тема 7. Лінгвістична експертиза. Лінгвістична експертиза серед інших експертиз. Види лінгвістичних експертиз. Загальні принципи експертування.

Тема 8. Моделі попередження конфлікту. Заходи з усунення конфліктів. Функції конфлікту. Моделі попередження конфлікту в різних мовленнєвих жанрах (збуджувальних, оцінних і т.ін.). Моделі нейтралізації конфлікту. Гармонізація мовленнєвої поведінки у власне конфліктних ситуаціях. Мовленнєві стратегії й тактики безконфліктної поведінки. Способи мінімізації конфліктності спілкування з аудиторією.

3. Рекомендована література

Основна

Білоконенко Л. А. Українськомовний міжособистісний конфлікт : стилістика, моделі комунікації, запобігання : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Кривий Ріг, 2019.

Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія : підручник. Львів, 2015.

Декларация принципів толерантності. *Законодавство України.*
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

Гуськов А.Я. Конфликтология [Электронный ресурс]: учебно-методическое пособие. Электрон. дан. М.: Проспект, 2013. 171 с. Режим доступа: http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=5457

Форманова С. В. Лінгвоконфліктологія як нова галузь прикладної лінгвістики. *Мова і культура.* (Науковий журнал). К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 14. Т. VIII (1540).

Форманова С. В. Інвективи в українській мові : монографія / за ред. Н. М. Сологуб. К., 2012.

Додаткова література

Бахтикиреєва У. М. К вопросу о роли языка в национальных конфликтах. Языковая политика и языковые конфликты в современном мире. М., 2014.

Білоконенко Л. А. Проблематика конфліктології в сучасному мовознавстві. Філологічні студії. 2010. Вип. 4. URL: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/718/659>

Білоконенко Л. А. Дискурсивні маркери конфліктності: когнітивний та прагматичний аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство.* № 11.2013. Випуск 19, том 1.

Білоконенко Л. А. Інтерпретаційна неоднозначність поняття «кооперативна комунікація». *Український смисл: наук. зб. Дніпро, 2018.*

Галиахметов Р. Н. Изучение конфликтологии в вузе и проблема национальных особенностей разрешения конфликтов [Текст]. *Вестник университета Российской академии образования.* 2010. №1 (49).

Голев Н. Д. О специфике языка права в системе общенародного русского языка и ее юридического функционирования. *Юрислингвистика-5: юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права* / под ред. Н. Д. Голева. Барнаул, 2004.

Голев Н. Д. От редактора: инвективная и манипулятивная функция языка. *Юрислингвистика-6: инвективное и манипулятивное функционирование языка.* Барнаул, 2005.

- Голев Н. Д. От редактора: правовая коммуникация в зеркале естественного языка. *Юрлингвистика-7: язык как феномен правовой коммуникации*. Барнаул, 2006.
- Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. *Юрлингвистика-1: проблемы и перспективы*. Барнаул, 1999.
- Дзюбишина-Мельник Н. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. *Наукові записки*. Т. 20. Філологічні науки. Київ, 2002.
- Зеленков М. Ю. Конфликтология [Электронный ресурс]: учебник. Электрон. дан. М.: Дашков и К, 2013. 324 с. Режим доступа: http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=56235
- Кара-Мурза Е. С. Лингвоконфликтология: основные понятия и вузовские варианты [Текст]: научное издание. *Журналистика и культура русской речи*. 2012. № 2.
- Кара-Мурза Е. С. Изучение речевых преступлений методами лингвистической экспертизы (к основам лингвоконфликтологии) [Текст]. *Речевое общение и вопросы экологии русского языка*. Красноярск, 2009.
- Ковальова Т. В. Мовні конфлікти як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 1.
- Комалова Л. Р. Коммуникативные техники в конфликтной ситуации [Текст]. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. Сер.: Языкознание. 2009. Вып.575: Концептуальный спектр изысканий в современном речеведении.
- Кондрашкина Е. А. Языковые конфликты и их последствия в современном мире. *Альманах современной науки и образования*. Грамота. Тамбов, 2016. № 2.
- Конфликтология [Текст]. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юнити-Дана, 2012. <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=115393>
- Конфликтология в вопросах и ответах [Текст]: учеб. пособие. М., 2009.
- Крысин Л. П. Языковая норма и речевая практика. *Отечественные записки*. Москва, 2005, № 2 (23). <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-05.htm>
- Седов К. Ф. Человек в жанровом пространстве повседневной коммуникации. *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / под ред. К. Ф. Седова. М., 2007.
- Саплин Ю. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства. Матеріали наук. конферен. 28-29 травн. 2001 р. К., 2002.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія (1290 термінів і понять). Полтава-К, 2006.
- Соколова С., Труб В., Масенко Л., Данилевська О., Руда О. Типи мовної поведінки в сучасному слов'янському білінгвальному мегаполісі. *Українські обрії : доповіді XV з'їзду славістів*. Київ, 2013. Вип. 6. Ч. 1. (Мовознавство).
- Сучасний український молодіжний сленг : словник-мінімум / уклад. : А. В. Шумейкіна, Т. П. Павлюк. Ялта, 2011.
- Сорокина Е. Г., Вдовина М. В. Конфликтология в социальной работе: Учебник [Электронный ресурс]: учебник. Электрон. дан. М.: Дашков и К, 2014. Режим доступа: http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=56236
- Українська мова. Енциклопедія / укл. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ, 2007.
- Третьякова В.С. Конфликт как феномен языка и речи // *Известия Уральского государственного университета*. 2003. № 27 [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0027\(03_14_2003\)&xsl=showArticle.xslt&id=a16&doc=../content.jsp](http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0027(03_14_2003)&xsl=showArticle.xslt&id=a16&doc=../content.jsp)
- Фесенко О. П. и др. Практикум по конфликтологии, или учимся разрешать конфликты (для студентов всех направлений подготовки) [Электронный ресурс]: учебное пособие. Электрон. дан. М.: ФЛИНТА, 2014. Режим доступа: http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=44272
- Форманова С. Мовленнева агресивність у конфліктній інтеракції. *Наукові записки*. Випуск 119. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2013.

- Форманова С. В. Мова ЗМІ як засіб вираження конфліктності. *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 травня 2013 р.) Т. 1 / відп. за випуск д. ю. н., проф. В. М. Дрьомін. Одеса, 2013.
- Форманова С. В. Антиетикетні форми спілкування. *Мова : науково-теоретичний часопис з мовознавства*. Вип. 19. Одеса, 2013.
- Форманова С. В. Конфліктний дискурс у комунікативно-прагматичному просторі. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. Серія філологічна. Вип. 52. Львів, 2011.
- Форманова С. В. Інвектива як засіб мовленнєвого впливу. *Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків* : колект. моногр. / кол. авт. ; за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса, 2014.
- Форманова С. В. Конфліктний дискурс: комунікативно-прагматичний аспект. *Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків* : колект. моногр. / кол. авт. ; за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса, 2014.
- Форманова С. В. Невербальна комунікація як форма образи. *Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків* : колект. моногр. / кол. авт. ; за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса, 2014.
- Форманова С. В. Лінгвістичні аспекти образи в українській мові. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : Лінгвістичні науки : збірник наукових праць. № 19. Одеса, 2014.
- Форманова С. В. Комунікативні стратегії і тактики в інвективному просторі. *Вісник Донецького національного університету*. Серія Б : Гуманітарні науки. Донецьк, 2014. Вип. 1–2.
- Форманова С. В. Мовленнєвий конфлікт : зміст, тема, інтенція. *Одеська лінгвістична школа : інтеграція підходів* : колект. моногр. / за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса, 2016.
- Форманова С., Шевчук М. Тролінг в інтернеті як вид конфліктного спілкування в україномовному веб-дискурсі. *Гончарівські читання* : зб. наук. статей. Одеса, 2015.
- Форманова С. В. Сценарій 'сварка' в аспекті конфліктного дискурсу. *Записки з українського мовознавства* : Вип. 24. У 2-х томах. Т. 2. : Зб. наук. праць = *Operainlinguisticaukrainiana* : Fascicullum 24. Vol. 2 / Головний ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса, 2017.
- Форманова С. В. Концепт 'образу' як візитна картка етносу. *Концепты и контрасты* : монографія / Н. В. Петлюченко, С. И. Потапенко, О. А. Бабелюк, Е. Л. Стрельцов и др. ; под ред. Н. В. Петлюченко. Одесса, 2017.
- Форманова С. В. Неввічливість, грубість, анти етикет як об'єкт вивчення у сучасній лінгвістиці. *Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків* : колект. моногр. / кол. авт. ; за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса, 2017.
- Форманова С. В., Ленець Є. І. Невербальні засоби вираження комунікації (на матеріалі інтерв'ю з журналістом Майклом Щурем). *Науковий журнал "Молодий вчений"*. № 9.1 (61.1). 2018 (вересень).
- Форманова С. В. Інвектива в сучасних інтернет-виданнях. *Науковий журнал "Молодий вчений"*. № 9.1 (61.1). 2018 (вересень).
- Юрислінгвістика-1-10: проблемы и перспективы*: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. Н.Д. Голева. Барнаул, 2000-2014. <http://siberia-expert.com>
- Coser L. A. The functions of social conflict. Glencoe (Illinois), 1956.
- Falters L. The Anthropology of the Nation - State. Chicago, 1968.
- Pei M. One Language for the World / Mario Pei. New York : Biblo and Tannen, 1968.
- Stern Paul C. and Daniel Druckman. International Conflict Resolution After the Cold War. Washington, DC: National Academy Press, 2000.

Інформаційні ресурси

1. <http://nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

2. <http://mirslovarei.com> – Світ словників: словники та енциклопедії
3. <http://sum.in.ua> – *Словник української мови в 11 томах*
5. <http://dspace.nbuv.gov.ua> – Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України
6. <http://www1.nas.gov.ua/publications/periodics/catalog/Pages/default.aspx> – Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України
7. <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Pages/default.aspx> – Інститут української мови НАН України
8. <http://www.inmo.org.ua> – Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України
9. <http://i-soc.com.ua> – Інститут соціології НАН України.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Методи діагностики успішності навчання:
Оцінювання усних відповідей, письмових завдань, що виносяться на самостійне опрацювання, усна відповідь під час складання заліку, реферати, презентація результатів виконання досліджень, виступи на наукових конференціях.